

Саша Јеленковић

ПЕСНИК ЈЕ ТОРПЕДОВАН БРОД

Открио сам срце. Јер њему нису потребна објашњења. Открио сам поезију, јер ми је било неопходно царство тајанствене хармоније: нејасно, херметично, а ипак очигледно, присутно, жестоко. Открио сам поезију, јер тако могу бити забављен непрестано: мучном опседнутошћу насладама духа. При свему томе, не морам да смишљам фабулу, догађаје, да се пренемажем играјући улогу Бога. Клонио сам се описивања и представљања јер је у дескрипцији и теорији, подједнако, идеологија нашла своје уточиште. Песма спасава чула, побеђује злоћудну егцентричност теорије. Подлегао сам, повремено и привремено, критици, био сам оштар и неуљудан; сматрам, међутим, да сам маркирао најопасније представнике утицајних штеточина српске поезије. То нема, наравно, никакве везе с мојом песничком вокацијом, али нисам могао да се уздржим пред покушајима афирмације и наметања глупости, неталента и просташтва у поезији.

*

Када сам писао песме из *Нейријајтне геомејрије*, а то је трајало читавих пет година, нити сам намеравао, нити умео да „направим” књигу песама. Једноставно и наивно: писао сам песме. Добио сам неке фестивалске награде и предложено ми је да „спремим” књигу. Састављао сам слагалице циклуса, мењао им места, одбацивао их, и тако је настала моја прва књига. Ни трага од трансцендентног става према позитивним принципима поезије. Био сам запрепашћен и претрављен када сам

добио награду „Матићев шал”. Давао сам интервјуе новинама, телевизији, радију, говорио о поезији. Не претерујем када кажем да је све скупа било ужасно блазирано. Да би остао песник, неопходно је да задржиш у себи онолико сублимиране горчине колико је довољно да преплави тебе, али никога поред тебе. Песник је торпедован брод који је кренуо на пут око света, и његова пловидба има смисла само док посада избацује воду из потпалубља. Без крпљења, без поправки у успутним лукама.

Оно што остaje, чини ми се, поседује огроман емотивни набој, велику количину страха, то је прва напрсина мога срца. Настала је из вргоглавице, усамљености, граничне егзистенцијалне ситуације: ослобађао сам се љубави која је постала мој најопаснији отров.

Херувимске пјане само настављају неке мотиве књиге *Оно што остaje*: сензибилитет, мотиви, све је готово идентично, осим нешто стицијанијег профетског тона. Мислим да сам овом књигом исцрпео поетику тишине и меланхолије. Ко год да је покушао певање на овој матрици након Карановића, Радојчића, Шапоње и Јеленковића, упао је у маниризам, а и ми смо сами дошли до критичне, оштре ивице након које би даље инсистирање на поетичкој доследности водило у пародију. Мени је, међутим, срцу најближе сопствено ћутање након ових књига. Из тог ћутања настала су *Краљевска објашњења* која представљају покушај одрицања од поетике меланхолије и тишине, један од много могућих начина да се задржим у оквиру форме неримованог сонета, али и да ту форму „пробијем” исписивањем тзв. наративних песама и ништа мање тзв. аутопоетичким текстом „Шта ради песма?” Ова књига ме вишеструко превазилази, најпре због тога што је израз грчевите потраге за чистијим и отворенијим песничким језиком (уз неопходну и нужну меру херметичности), а затим и због тога што и није потпуно моја: хрпу папира хаотично разбацаних по различитим фасциклама, пронашла је моја девојка Ивана, а ја сам, једноставно прекуцао песме које су биле довршене, направио распоред песама, убацио збуњујуће уметнуте реченице које нису ни стихови, ни називи циклуса, већ „гласови” које сам слушао током више од четири године уздржавања од писања поезије, као промишљеног, програмског чина. Ако сам се уздржавао, како су, ипак, настале ове песме? Једноставно, живео сам у стању хибернације и повремено се будио записујући стихове. Записано бих откуцао и заборадио истог тренутка.

*

Нисам био песник. Нисам песник. Читам поезију. Уживам предајући књижевност у зајечарској гимназији, једној од најстаријих школа у Србији. Слушам Астора Пјацолу и Чарлса Мингаса. Био је и рат. Прошао је рат, за сада. Нисам много тога осетио, јер не живим у развијеном граду, у зони високе угрожености. Не верујем да је поезија боља уколико је шири искуствени хоризонт. Све што има, песник носи у себи и не треба му ударац споља да га растури.

*

Верујем да је поезија глад. Верујем да је потребно повремено напустити поезију (или јој дозволити да се сама искраде), да би се повратио апетит. Верујем да је неопходно осетити сопствену подивљалу, обрнуту гравитацију:

ФРАГМЕНТ О ПРОСТОРУ

Где су нестала језера,
дуга, равна, растегнута, сјајна:
чиста вртоглавица вавилонских језика,
пробуђена, неизвесна, мудра несвестица?

Светли као чаша млека,
усамљен и чист, прозрачна звезда,
становник шатора, игла песком
завејана.

Теку лепи разговори, откопчава се
простор, белим срцем броји
смрти, мудрост му је
одломак из снова.

Не призива никога, безглаво
напушта болесне и гневне,
очврснуо пазећи на
прошле и будуће забуне.

А хвалисање, шта хвалисање
може? Извесни покрети
постају видљиви након
ишчезавања светлости.

Ако је и наиван, случајно је то,
вратиће се да одговори,
непоткупљив, свеж,
и помало зао.

*

Једном сам написао, али не могу а да не поновим: песник истрајава када нико од њега, па ни он сам од себе, не очекује више ништа. И, додајем: песма настаје када килограм злата размените за милиграм ултрамарина.

КЊИГА О СРЦУ

ПЕСМА ИЗ ПОШТАНСКОГ САНДУЧЕТА

Нема више архипелага, ни смирујућег птичијег цвркута,
Богови винограде не походе, ни Диотиме нема.

Оче мој,
куда се сакрити?
Да ли песнички становати међу писмима,
неплаћеним рачунима, позивницама за књижевне вечери
и позоришне представе,
и тек понекад се јавити
хартијом оплођеном псовкама апсурда,
без адресе, без поштанског броја.
Без потписа.

Оче!
Ноктима стружем наслаге хипохондрије,
палчевима притискам несаницу,
навикавам се на самоћу и глупо упорне радозналце
који сатима звоне очекујући да се појавим
блед и надувен од сна.

Оче мој,
не наведи ме на искушење
да пљунем у чело онима што вире
у поштанско сандуче.

Адам је свакој животињи наденуо име,
али како да ја назовем звер што плете мрежу
између моје сенке и мене,
између мене и зида,
између сенке и зида.

Звер ми говори да ћу постати
чађава икона на згаришту.
Нема више цвркута,
нема винограда,
Диотиме нема.

Нема архипелага одакле бих речима апостола-војера
објавио тачно време апокалипсе.

РАСУТИ

Август: у дневник сам записао:
који су тукли, попадаше сада.
Странствовањем се приближих дому
од којег сам бежао, у једном смеру:

кроз сазвежђа чичка и коприве,
ослобођен сувишних ствари. Јеси ли
марљиво брисао прашину са књига
и плоча? Јеси ли имао утисак да ћеш

нешто пропустити ако не укључиш телевизор
Јеси ли био изненађен снегом у Алжиру?
Све време сам био веома близу, и мудро

ћутао: чекајући да се осуше странице,
и различено мастило добије твој лик.
Онај сам којег је време зауставило.

МАСКА

Казалке су превалиле још један круг:
у суседном стану неко је заборавио
славину: капи воде разбијају глеђ,
снове и тишину хладних предсобља.

Уплашен ружним сновима, залајао је пас.
Ако се пробудиш и пожелиш јабуке,
обрисаћу ти зној са врелог чела.
И, уснама, узети отисак страха са твојих

усана. Успаваће те болна мелодија заборави.
Потпуно празан, загледан у голе зидове,
угасићу свећу и, тихо, затворити врата.

Међу страницама старих књига,
у којима ратови, још увек, трају,
потражићу старе фотографије и писма.

ПУСТА ЗЕМЉА

Већ дуго покушавам да напишем песму
о пустој земљи: све сам усамљенији,
гнезди се пустош у мени. Чини ми се
да ова земља није довољно пуста

за потребе песме: и поред тога нисам
одустао: зурим у патуљасте кактусе.
Кажеш: вежбај посматрање непостојећег.
Гризе ме осећај промашености: реторичке

фигуре не спашавају ме помисли да морам
направити распоред времена, лабав план,
који ћу напустити кад се укаже могућност

губитка. Кажеш: пољуби ове плодове
пустоши, и лези: покрићу те песком
и заливати, јер овде дуго неће бити кише.

УЈЕД

Све сам прихватао: презир, саблазан, лицемерје.
Унедоглед, свако ми је био драг. Ипак, не беше
много владара што милостиво држаху скиптар
изнад моје главе: то не значи да сам непокоран.

Са балкона, ломан, гледам панораму: неми филмови,
глува музика, искрзана седишта. Да ли осећаш:
време нас уједа, до беснила. Какве бих новости
могао још да чујем? Да сам оболео од дуготрајног

кретања међу силуетама? Ништа ми се не може
догодити: мало је места где би се ствари испречиле
између мене и времена: препуштен сам тескоби.

Понекад прислањам лице на стакло: годи ми осећај
дрхтавице. Која наговештава померање подземних
плоча. И само је Помпеја вечна. Заустављена.

ОНО ШТО ОСТАЈЕ

*Was bleibt aber
Stiften die Dichter*

F. Hölderlin: „Andenken”

Поново треба проћи
поред истих ствари:
открити кућу, рибњак, веранду и трем.
Измислићу загонетке, бескрајне облике
преокрета. Затиснути кључаонице,

изнова се снаћи у речима. Не заборавити
да након повратка неизбежно следи заборав.
Скратити пут до истине: кроз пределе сећања:
заувек се распршити изван оквира слике.

Кључеве носити о појасу. Препарирану сову
држати на рамену. Не нудити риме које учвршћују
хладноћу и пустош света. Бити патетичан.

Време је да се тишина спусти на земљу:
мрвицама с трпезе да напуним шаке.
И да моја меланхолија буде вечна као песак.

ВАРВАРИ

Варвари су моја претходница: јер кад праштам,
љубим чело и напуштам зидине од којих ће
саздати нужнике и домове за губавце.
И казаће: леп град стајаше овде, зар не?

Сва су питања постављена, сва ћутања
искоришћена: ничег нема, осим глади за ваздухом,
за простором, за пучином. Јер варвари су моја
претходница, а ја више од сведока: одметник.

Ево охолог народа: не верује скрушеним
погледима, грозни се распаѓања. Одустани:
кажу пламени жреци праштања: крв је суза

анђeosка. Повратка нема, жедни сине, заблудели
загочениче. Напиј се лепоте, и крени: славиће се
повратак варвара. Алелуја! Бољи сам и гори.

ИЗМЕЂУ РАТОВА (2)

Спустио сам торбу на под. Вода се сливала
низ зидове. Нисам имао никаквих намера.
Неколико часова, неколико дана, послушкивао
сам раст маховине и корова. Календар је

каскао за временом. Да говорим, да пишем —
нисам могао. Било ми је суђено да чистим
зарђало посуђе, да подижем и спуштам рампу.
(Заборавио сам на жене, музику и филмове.)

Нисам трчао. Знао сам да, склупчан, спаваш
под смоквама. Да си замка намењена мени,
јама у памћењу прекривена сном. За једну

ноћ све се догодило: низ реку је допловила
празна колевка, светлост је потрошила себе
и није остао ни зид пред којим бих плакао.

МАСЛИНЕ

Повукао сам линију Европа — Индија.

Астрално тело хода по жици: падам
у себе, у геометрију, напољу пожар
рађа кристале. Да видим руку која
пише историју, која фрескама ломи
кости, смрзнуо бих се као маслина.
Затим би дошле хорде, јер хорде увек
дођу с новим печатима. Небо се не
отвара. Живимо у временима сасвим
нежним. Живимо на дну маште.
Мене мучи невидљиво, мучи ме земаљско
воће у рајском врту, могућност и размере
лажи у поезији. Све што додирнем уђе
у мене: нарастем и чекам да зидови
постану мостови. Греје ме легенда.
Издајека, кроз стихију, прилази анђео.
Некоме прозор смрти, мени први стих.
Заробљеници су марљиви градитељи.
Неки од њих пишу писма о дивоти покајања,
само један враћа улазницу за бесмртност.
Коцкари немају ништа са софистима.
Они су друга филозофска школа. Готово
да су искушеници. Велике катастрофе су
мајке нових звезда. I have по choice.

Европа — Индија: моја даљина, моја тескоба.

БАЛКАН

Одвојио сам се од сенке, од пратилаца
прилежних попут ситних птица на плећима
носорога. Ова ће их лења звер стрести у
Јадранско море. Шта су открили

осим разређеног ваздуха у равници,
ови јежеви, даброви и панде? Сунце

не видиш: можда ти кад постанеш чисти дух
заувек доделе један од живота песника.

Бираш. И надах се да ћеш издржати.
Заробљен док срце не постане бункер.
Ова се звер ослања на мртве душе.

Сунцокрет, кукуруз, јечам. Ако додирнеш
гло, нема бога који би остао читав.
Збогом остај, јабуку сам отровао.

ИТАКА

Слетео си, глас ти је за леђима. Никада ниси
сишао под земљу, међу ветрове, у јаву.
Откуда расуше семе таквих? Колико их само
чека последњу ватру, па да се препусте?

Заустављаш се, мето, тако почиње лутање:
сумњичав стражар пред обореним стаблом.
А господар се не враћа из похода. Привија се
гневном: млеко, јагоде, дисање кошнице.

Хладно жито, хладна машто: бићеш нико
и појешћеш срце острва. Пригушено, напрегнуто.
Кад завичаја нема, палуба је уточиште.

Везали су те речима, музиком, клетвом:
душо, будиш се увек у новој смрти.
Зар нису ране једине твоје очи?

КРАЉЕВСКА ОБЈАШЊЕЊА

Други су рађали боље: увек у публици,
никад на сцени, туђе је роле шапутао.
Окрутног срца спрам лењих и крутих:
лио је вино из крчага што га сумпором
очисти наложница. Беснео кад плануше лађе.
Деобу дочека хладне главе: древном вештином
оборивши разлоге гнева. И шта је ишчилело
из њега да постаде овако слободан?
Преко воље смрскаху га коњи и кола
кад је из трећег таласа узнемирене воде
изронио велики бик.

Он сада поседује што је обећано нама:
рукавце дуж којих памук копни у чаурама.

Градови чије темеље носи на чеоној кости,
градови у светом рату, градови под бесмртним
велом: терет који је изнео на обалу
и заспао изможден на гомили сасушеног лишћа.

Видео је како се коцком деле хаљине и правда,
и слава штитова плесни под кровним гредама,
маховину је видео по луку и стрелама,
секиру окамењену у пању,
кору што се дели од дрвећа да је разнесу
главни, све је то гледао.

Отвори се, Еритрејо, ову ватру не палиш
нити гасиш. На врховима прстију пролазе
који не познају границу спокоја и лутања.
не постављај питања: ако си обећао, заиграј.
Ако си обећан: вребај.

И лице је окренуо према острвима,
вода је надолазила и плавила изузетне домове
несвакидашњих људи, ваздух изгледао као
акваријумско стакло, а столови-столице-теписи-
-абажури-књиге-компјутери-кревети-часовници
свннули крљуштима: откуцала је њихова поноћ.

Чезнуо је да буде узнемирен: крематоријум је
гутао ваздух, и чега беше мање:
забрана или ожиљака?

Написао је реч, никада краћу, написао још
једну реч, нимало пророчку али тачну:
начини ме будним. Доћи ће Вилдад и доћи ће Софар.
И онај којег књиге не помињу а доводи кнезове у лудило,
и памте га који стреличарима послужили за разоноду
пред пут у запуштене крајеве.

Поставио је знак, опеку на опеку, кост на разбој,
отпечатио амбаре. А где се очистио, где је реч разумео?
Не сме у храм, непостојани Дедал, од њега зависи преписка.

Нуде му одлична стада, звери отхрањене за лов,
нуде му заклоњен видик, обалску стражу и мерачку ужад.

Само да стане на праг и каже: тргујте док нарасте
царство и приступе дереглије, док одвежу скеле
и размиле се каравани: моје племе је пробуђено,
не препознаје језик у којем се родило.

БРОДСКИ ДНЕВНИК

Коме си поклоњена, блага крви, топла васионо?
Чији ум те води, каквим једром дишеш? И звезде
над тобом: златно руно, дар светковине.
Нисам благ, питаш ли за мене, пловим
ка сиријском песку. Присно бреме ветра:
глас о помирењу. Поделио сам се дивљима
и чистима: онима што измишљају свет,
онима који су равнодушни,
Мајко Божја од памука, пламти Твоја круна,
кратак је мој дан. Ти што памтиш, Маги,
дај ми оклоп од светлости, дај ми страсну трубу.

ШТА ВИДИ ПЕСМА?

Песма гледа у глуво доба, а види прапорце и даире, немушто и тромо;
песму терају да подражава, зато песма звецка и клепеће, мумла и мрмо-
ри. Песма гледа у ватру и крв, а види јунаштво и подвиг; песму терају
да слави и оправдава, зато је песма лажљива и јалова. Песма гледа у вар-
љиво и нечитко, песму нагоне на послушност, зато је песма уморна и
посустала. Песму боли и зато је песма понижена. Понестаје и храбрости
и оптимизма, проглашено је царство монотоније.

Шта види песма? Изузетан је час и све је могуће и дозвољено: обмана,
охолост, неразум, равнодушност, голотиња, понижење. Не пишу се про-
рочке књиге, нити посланице. Нико не памти мудрост понизности. Еле-
гија је капитулирала пред иронијом.

Несамерљива смелост поезије исказује се кроз креирање другачијег
идеала хармоније: раскид са инерцијом, згуснутост, оптимизам, хетеро-
геност. И поверење у чула, пре свега. Бити елегичан не значи бити не-
духовит. Чула нас подсећају на постојање непредвидљивог света, на не-
довољност језика. Чула подстичу чуђење.

Свет није неизрецив. Тако много кривице и таква лепота. Поезија живи
од преображавања: непрестаног прожимања видљивог и невидљивог,
изрецивог и неизрецивог. Приближити се свету значи дивити му се без
резерве. Удаљавање је испољавање духовитости. Признати видљиво и
чудити му се у исти мах, поетичка је антиномија. Будућност чула, а ти-
ме и будућност поезије зависе од обнављања моћи чуђења.

Шта види песма? Песма гледа у празно, и види Сунце и једра, виноград
и реку; песма не мора да подражава, зато је песма откривење и радост.
Песма гледа ствари и види огњиште и ковачки алат; песма није аполо-
гија, зато је песма и заносна и елегична. Песма гледа кошнице и види
храмове; песму не препознају, а она се увек враћа.

Шта види песма?

ТВРЂАВА

Тврђаву сам сазидао, назвао је Патмос или Армагедон, да у њој будем срећан и потиштен, ближе почетку и ближе раскиду, ученик и мајстор, одбачен како то могу бити само пожудни и смерни. Каква је ово болест, шта ми је понуђено да бирам? Љубавници су као нерођени: не маре за видљиве границе, топлим очима питају хоће ли се вратити краљеви, хоће ли оставити за собом блажено незнање или чисту радост? Откривење се излива у тутањ удаљених простора. Осећање препунгтености омамљује. Мојим гласом проговара страх од доколице. Следим овај лепо поредак, сазвучје жарког појаса и завејане долине, одјек водопада и таласање жита. Оно што беше огољено, сада је испуњено и усамљено. Након сваке смрти Млечни пут нарасте за једну кап. Изорана је земља око Тврђаве, подигнут мост и, у даљини, умотана прилика, као игла, ушива хоризонт.